

פרשת שלח

מחודש

פניני וחייושי אור החיים הק'

כח המשלח בשליח גם להפוך מצדיק לרשע

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וּגְו'. (יג, ב). או אפשר לצד שכוונת המשלחים היתה רעה, תפעיל פועל הרע בשליח, ויחזור להיות שלוחו של אדם כמותו (בכסות לז), ויולד בו תכונה רעה מה שלא היתה בו קודם, כדרך שתולד בחינת הקדושה בשלוחי מצוה לטובה אות. ולזה הגם שהיו צדיקים, בהתחלתם עשות ההליכה לרגל, נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים, ויעצו להדיח:

משה לווה את המרגלים לדרך

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר וּגְו'. (יג, יז). צריך לדעת למה הוצרך לומר כן, אחר שכבר זכר השליחות שתי פעמים, וי'ש' ל'ח אֹתָם וּגְו' (פס' ג), אשר שלח משה (פס' טז). ואולי שיודיע הכתוב שעשה להם לווה, ונתן הכתוב טעם הלויה ואמר **לתור** וּגְו', שהוצרכו לשמירה לפי שהלכו לדרך סכנה. עוד ירצה שנתכוין בלויה לדרך אשר יתורו, שכן משפט הלויה:

וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָזְנוֹ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וּגְו'. (יג, כז). פירוש שהגענו שמה לשלום, ולא אירע להם תקלה. וגמרו אומר הטעם, **אשר שלחתנו**, פירוש לצד שעשינו מצות שליחותך נשמרנו. או ירצו לומר לצד שעשה להם לווה ששלחם, היא שעמדה להם לבוא אל הארץ בשלום. ואולי כי לזה דקדק לומר **ויספרו לו**, לומר שספרו דבר הנוגע למעלת משה, כי זכותו עמדה להם:

בשעת עשיית עבירה פורחת נפש הקדושה

וַיִּלְכְּדוּ וַיִּבְאֹּו (יג, טז). ובדרך רמז יתבאר אומרו **וילכו ויבואו** על דרך אומרום ז"ל בעלי הסוד (תיקון' ע', תקלג, סוטה ג). כי אדם גדול כשיזדמן לפניו עבירה ויגש לעשות, פורחת מומנו נפשו הרמה ונכנסת בו רוח שטות ואז יקרב לעשותה. ולצד שהכתובים מעידים שהאנשים ההמה נשיאי ישראל וגדולי הנפש, לזה העיד הכתוב כי בשעת מעשה הרע כשבאו למשה לדבר דברי רשע, **הלכו**, פירוש פרחו מהם אורות הקדושות מנשמתם, ואז **ויבואו**:

בדרך הטבע לא היה כח ביד ישראל לכבוש הכנענים, כי אם בכח ה'

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אַחֵד אִישׁ אַחֵד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כָל נָשִׂיא בָהֶם: (כמדבר יג, ב)

ויתורו את וגו'. קשה אומרו **ויתורו**, שהיה לו לומר **לתור** וגו'. עוד קשה אומרו **אשר אני נותן וגו'** אחר אשר הזכיר שם המקום לא היה צריך לומר **אשר אני וגו'**, כי מי לא ידע שהוא נותנה להם. אכן לפי מה שפירשנו שהתנה בשליחות, תנאי הראשון לך, פירוש למה שהוא חושב, שהיו שלוחי משה, ושאר הפירוסים שפירשנו בה, והוסיף עוד תנאי אחר **אנשים**, שצריך שהיו צדיקים, עוד בא והוסיף תנאי אחר בדבר, שהריגול הוא **אשר אני נותן** לבני ישראל, פירוש לא לשער אס הארץ ההיא יש כח בהם ללכוד ולרשת אנשיה, כי זה ודאי כי אין יכולת בהם לעמוד אפילו כנגד עיר קטנה שבהם, אלא **אשר אני נותן**, וכיון שהדבר הוא בא להם במתנה, על הנותן להוליא עושה קדין הנותן מתנה, והוא ילחם להם ויעמידנה בידם באין שטן ואין פגע רע. גם יסכימו כריגולם אשר יפליא ה' להשפיל רמים עם גדול ורם רבים ועלומים כדי שבעל הנס יכיר בניסו:

ובזה נתחכם ה' בחסדו והרים מלפניהם מכשול, כשיראו עמלק וגו' (פס' כט) וילידי ענק וגו' ועולם חוזק הערים הצורות (פס' כח), לכל יפחדו ויראו, כי אין ירושתם בכח ישראל, אלא בכח הבורא אשר הכל יוכל, כי הוא הנותן. וזה הוא מאמר **אשר אני נותן**, ובמתק לשונו גילה כי כפי הטבע אינם יכולין להם, כמו שאמרו המרגלים אחר כך (פס' לא), ובזה נתישב הדקדוקים:

אין לספור דברים רעים רק בהכרח

וַיִּלְכְּדוּ וַיִּבְאֹּו אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר פָּאָרָן קִדְּשָׁה וַיִּשְׁבּוּ אֹתָם דָּבָר וְאֵת כָּל הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ: (יג, כו)

וישיבו אותם דבר. העלים הכתוב תשובתם הרעה ואמר **דבר סתם**, שאין דרך הכתוב לכתוב מעשיהם של רשעים אלא לצד ההכרח, כמו שתמצא שלא כתב הריגת חור ביום מעשה העגל, וגם מעשה העגל אמרו בגמרא (ע"ז ד') שלא נכתב אלא ללמד ישראל, שאם חטא ליצור אומרים להם כלך ליצור. וכמו כן במה שלפנינו העלים הדברים, עד שהולך לומר שישראל

הטעם שצריך האדם לאכול ולשתות

אֶף בִּי אֶל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֶל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לְחִמּוֹ הֵם סָר צִלָּם מִעֲלֵיהֶם וַיִּי אֶתְּנוּ אֶל תִּירָאָם: (יה, ט)

ולמלות, גם היו נמנעים מכמה מעשים בלתי הגונים אשר יסובבו מורכבי המחיה והכלכלה. ולזה הייתי מתחזק מעצמי כי ראה ה' לזכות ישראל בתרי"ג מצות, אשר רובם תלויים במיני המאכל והמשתה, התרומות, מעשרות, חלה, מצות שמיטה, ובזריעה, ובחרישה, ובצקירה, וכדומה:

כי לחמנו הם. טעם שהוליא הדבר בלשון לחם, יתבאר על פי דברי אנשי אמת, שחקרו במעשה ה' אשר עשה בהרכבת הבעלי חיים שכל חי אוכל ושותה, שהיה ה' יכול עשות שיתקיימו בעלי חיים בלא מאכל, והנה לפניך מין בריה שאופפת רוח והיה לה למזון, ואם ככה היה ה' עושה היו ישראל נפנים לעסק החורה

(סס פ"ח) כי בחינת הקדושה בטבעה להמשיך מינה כאבן השואבת. וזוהי תשכיל להבין מאמרם ז"ל (שבת לז. ועוד) שאמרו 'יהיב זיה עיניה ונעשה גל של עצמות', והבן. ועל פי הדברים יכוין אומרו אל תיראו וגו' בי לחמנו חם, וחזרו ופירשו מין הלחם שאנו אומרים הוא פר צלם מעליהם, והוא נלוץ המחיה אותם כבר הוסר מעליהם, ועוד וחי' אתנו שהוא בחינת כללות הקדושה, וזוהי נעשה כאבן השואבת לכל נלוץ המחיים אותם, ונאבדים כלם יחד. ומעתה אין מקום לירא מהם כאומרו אל תיראום:

במה יוגדל כחו של הדור אשר יצא ממשה

אָפְנוּ בְּדִבְרֵי וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה אִתְּךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: (יה, יב)

שיוכל עמוד במאות ה'. ותמצא כי באמצעות נפש קדושה יסתייע עשות מעשה קודש וימלאם עשות רע, ועיין מה שפירשתי בפסוק (בראשית מט ג) קְלוּבֹן צִכְרֵי חֶפֶה וּגו'. והעם היוצא ממארים לכד שהיו תוך קליפת מארים ושמלת שבים לא נטהרו ממנה בהחלט, וזה סיבה לנאץ, מה שלא יהיה כן העם היוצא ממשה:

ואעשה אותך לגוי גדול. ... ואם תאמר ומה לעשה לשבועת האבות, ואעשה אותך שאתה מבניהם לגוי גדול וגו'. ועדיין ישנה לקושיא וזמה תהיה בטוח מהבאים תחתיהם שלא ינאלו גם הם, לזה אמר ואעשה וגו' לגוי גדול ועצום, פירוש שהיו הנשמות גדולות ועלומות יותר ממונו, פירוש מהעם הנמצאים, שהיו קרובים לקדושה ביותר מהעם ההוא,

לא יצדק טענת ה' 'ואעשה אותך'

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְיָ וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם בִּי הַעֲלִיתָ בְּכַחַךְ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבִּי: (יה, יג)

חס ושלום להביאם. והוא מה שדקדק לומר העלית בכוחך את העם הזה, מראה באצבע העם היוצא, שלא היה בו כח זולת כח עליון, לשלול עם הבא במקומו, שאין ממנו מופת לסתור טענת מבדלי יכלת ה' (פס' טז), ומיחוס זה אינו אלא מזל מארים, אבל שאר האומות אם לא היה טעם שמארים ידעו העם ואיכותו לא היה חילול ה'. נמצאת אומר מתוך דברי משה שני דברים מוכרחים, האחד שישמעו מארים הנעשה מישראל, והשני כי מארים ידעו שישאל אין בהם כח לעמוד במלחמות גדולות זולת כחו יתבדך:

בי העלית בכחך את העם הזה. ... עוד יראה על זה הדרך שצא ליתן טעם למה לא חס אלא לשמיעת מארים ולהנסצב ממנה ולא לשאר העמים, לזה אמר בי העלית בכחך וגו' פירוש הם שידעו אומה זו שאין בה יכולת ולא יכלה עלות ממארים אלא בכחך הגדול, כשישמעו שמתו כאחד, הגם שה' יקיים הבטחתו ויכניס לארץ זרעו של משה, אף על פי כן יתלו כי המשפחה ההיא היה בת כח היכול עמוד מפני יושב הארץ, וזה הוא מדברים הרגילים כי אומה חזקה תמשול בלמטה ממנה, אבל העם היוצא ממארים שאין לו אלא כח ה' לא היה כח זה'

נפלאה אהבת ה' לישראל

וַאֲמָרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שְׁמָעוּ בִּי אֲתָה יְיָ בְּקִרְבְּ הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אֲתָה יְיָ וּגו': (יה, יד). וְהַמִּתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה בְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שְׁמָעוּ אֶת שְׁמִיעָה לְאָמְרוֹ: מִבְּלִית יָכֹלֶת יְיָ לְהַבִּיאַ אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: (יה, טו-טז)

והשני הוא שה' היה חפץ בעם ואוהבם, אלא שלא השיגה ידו חס ושלום ליושב הארץ, לזה אמר שמעו בי אתה ה' בקרב וגו', פירוש לא יאמרו שהסיבה שגולה מיושב הארץ הוא לזד שגם הם אהובים וחביבים אלא הבורא צדק הוא כנזכר, שהרי שמעו חביבות ישראל אלכך, בי אתה ה' בקרב העם אשר עין בעין וגו', הרי נפלאה אהבתם לה', ופרסם כי שמו הגדול נקרא עליהם, ואילו היה יכול לעשות עמהם טובות, לא היה נמנע ממיחוס אומות שלא באו לכלל חלק מריבות מאהבת ישראל גלוי לכל העולם. ומעתה כשחמית את העם הזה, לא יתלו הדבר לזד מיעוט השגת אהבתך בהם, ואם תעשה את הדבר הזה והמתה וגו' ואמרו וגו':

ואמרו אל יושב וגו' שמעו וגו'. כריך לדעת מה יאמרו ליושב הארץ, ואם כוונתו לומר שיאמרו מבדלי יכולת ה' חס ושלום להם, היה לו להסמיק הדברים על זה הדרך, אל יושב וגו' מבדלי יכולת ה', והיה לו להקדים מאמר שמעו וגו', או לאחר: אבן כוונת המאמר הוא על זה הדרך, ואמרו וגו' פירוש כשישמעו מארים, יתלו הדבר לטעם יושב הארץ, פירוש לזדם היה הדבר, ולהיות שיש כאן שני דרכים, האחד הוא שלא היה העם ראוי לכל כך מעלה דעיני ה', להאזיד לפניו יושב הארץ, גוים גדולים ועלומים, והגם שאזדה מארים בשבילם, אין למידין ממארים ליושב הארץ שצעה גוים גדולים ועלומים, ולא היו כל כך אהובים אלא עם בני ישראל אז לאזד מפניהם עמים רבים.

וַעֲתָה יִגְדַּל נָא בַּח אֲדָנִי בְּאֶשֶׁר דִּבֶּרְתָּ לְאָמְרִי: (יה, יז)

בקשת משה - שיקובל תשובתם

וַעֲתָה יִגְדַּל נָא וְגו'. יס להעיר א' אומר ועתה. ב' אומר יגדל, משמע שיעשה איזה דבר שבו יגדל עוד, ולא מצינו שעשה דבר בענין זה להתגדל. ג' אומר נא, אם הכוונה היא עתה הלא אמר עתה יגדל, ואם לשון בקשה למה לא הקדימה. ד' אומר כאשר דברת, מה דבר ה' והיכן דבר. ה' תיבת לאמר, למי יאמרו הדברים:

אֲבָן לֵדָּה שְׁתַּחֲכֵם מִשֶּׁה בְּטַעֲנָה הַגִּשְׁמֵעַת כִּי יִסְ חִילּוֹל ה' גְּדוֹל בְּהַמִּיתָם, הוֹסִיף לְדַבֵּר כִּי עֲתָה יִס יִתְרוֹ לְגְדוֹלְתּוֹ יִתְבַּרְךְ אִם יִסּוּב מַחֲרוֹן אִפּוֹ וַיִּכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, מִה שֶׁלֹּא הָיָה מִקּוֹדֶם עֲנִין זֶה, וְהוּא שְׁאֵחֶר שֶׁסִּפְרוּ הַמַּרְגְּלִים הַפְּלֹאֶת תּוֹקֵף הָאָרֶץ וּגְבוּרַת הַגְּבוּרִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן הוֹרִישׁ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּזֶה יִגְדַּל בַּח ה': ...

וְאָמְרוּ נָא פִּירוּשׁ עֲתָה, וְכַפֵּל לומר שתי פעמים עתה, יִתְבַּרְךְ עַל פִּי דְבָרֵיהֶם (ב"ר כ"א ו) שֶׁאָמְרוּ 'אִין וְעַתָּה חֲלָל תִּשְׁוֹבָה', וְלִפִּי שֶׁאָמַר מִשֶּׁה לִּפְנֵי ה' הַדְּבָרִים שֶׁאֵין כְּדֹא לִיאֲמַר עַל הָאֲדוֹן, הַגִּם שֶׁהָיָה לומר דְּבָרֵי הַגּוֹיִם וְלֹא דְבָרֵי עַמּוֹ חָס וְשָׁלוֹם, אֵף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מִן הַמוֹסֵר, וְתַמְלָא כִּינֹא דְדַבֵּר שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת ה' מִפִּי עַדִּים, הַגִּם שֶׁאֵינֶם חֲלָל מַעֲדִידִים מִה שֶׁאָמַר הַרְשָׁע הַמְּבַרֵּךְ, אֵף עַל פִּי כֵן קוֹרֵעַ הַשּׁוֹמֵעַ (סנהדרין ט), וְכֵמוֹ כֵּן כֶּשֶׁאָמַר מִשֶּׁה מֵאֲמַר הַגּוֹיִם נֶגֶד כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרְךְ, הַתּוֹדָה וְעַשֶׂה תִּשְׁוֹבָה עַל שֶׁהוֹלִיא מִפִּיו דְּבָרֵי זִלְזוּל כְּנֶגֶד הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא מֵאֲמַר וְעַתָּה:

גַּם רִמּוֹ הַכְּתוּב בְּמֵאֲמַר וְעַתָּה, שִׁיקָח תִּשְׁוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ יִגְדַּל נָא, עַל דֶּרֶךְ אֲמֹרֶם ז"ל (ברכות לז): 'בְּמִקּוֹם שֶׁבְּעָלִי תִּשְׁוֹבָה עוֹמְדִים אֵין לְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוּלִים לַעֲמוֹד', וְהַטַּעַם שִׁיתֵּר מִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבַּרְךְ כְּשֶׁמְטִיבִים הַרְשָׁעִים אֶת דְּרִכֵּיהֶם, וְהוּא אֲמֹרוֹ יִגְדַּל נָא, פִּירוּשׁ יִהְיֶה יוֹתֵר גְּדוֹלָת ה' עֲתָה, כְּשִׁיחֲזְרוּ בַּתִּשְׁוֹבָה אַחֵר הַמֶּרֶד. גַּם רִמּוֹ בְּתִיבַת נָא עַל דֶּרֶךְ אֲמֹרֶם (אבות פ"ד מ"ז) יִפֶּה שְׁעָה אַחַת בַּתִּשְׁוֹבָה וְבַעֲוֹלָה הִזָּה מִכָּל חַיִּי הָעוֹלָם הַבֹּא וְכו':

תפלת משה שאחר שינחם ה' על הרעה עדיין ישאר ברכתו למשה

עוֹד נִתְכוּן מִשֶּׁה בְּמֵאֲמַר וְעַתָּה וְגו', עַל מִה שֶׁאָמַר חֲלִיו ה' (לעיל פסוק יז) וְאֶעֱשֶׂה אֲתָךְ לְגוֹי גְּדוֹל וְעָצוּם, שֶׁהַגִּם שִׁינַּחֵם ה' מִהֲרַעָה אֶשֶׁר אָמַר, לֹא מִפְּנֵי זֶה יִסּוּב ה' מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב, וְתַמְלָא שֶׁאָמַר ז"ל (מסכת יא). 'קִלְלַת חֹכֶם אִפִּילוֹ עַל תְּנַאי וְכו'', וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּרְכָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דְּבָרֵי חֲלָהִים חַיִּים. וְהוּא אֲמֹרוֹ וְעַתָּה, פִּירוּשׁ וְגַם עֲתָה יִגְדַּל נָא בַּח ה' שְׁדִיבֵר לְאָמַר וְאֶעֱשֶׂה אֲתָךְ לְגוֹי גְּדוֹל, לְקִיִּים גּוֹי גְּדוֹל שִׁשְׁנוֹ עֲתָה, וַיִּגְדִּיל עֲשׂוֹת לְהוֹסִיף גּוֹי גְּדוֹל מִמֶּשֶׁה. וְתַמְלָא שֶׁכֵּן הָיָה דְּכִתִּיב (דה"א כ"ז) וַיִּבְּנֵי רַחֲבִיָּה רָבּוֹ לְמַעֲלָה, וְאָמְרוּ ז"ל (ברכות ז) לְמַעֲלָה מִשְׁשִׁים רִיבּוֹא. וְדַקְדַּק לומר דְּבָרַת לְאָמַר, לֵדָּה שֶׁבַעֲתָה אֶשֶׁר דְּבָר קִשּׁוֹת כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, הַאֲמִיר אֶת מִשֶּׁה בְּמַדָּה טוֹבָה, לִזֶּה אָמַר דְּבָרַת דְּבוֹר קֶשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, לְאָמַר חֲמִירָה רַכָּה לְמִשֶּׁה:

עוֹד יִרְאֶה בְּאֶשֶׁר דְּבָרַת, שִׁהְיָה לְגוֹי גְּדוֹל. וְאָמְרוֹ לְאָמַר, פִּירוּשׁ כְּנֶגֶד מִה שֶׁאָמַר וְעָצוּם מִמֶּנּוּ, שֶׁהָיָה בְּחִינַת חֲזָקָה יוֹתֵר מִה:

פניני וחידושי אור החיים הק'

חלקו כבוד למשה

וַיִּשְׁיבוּ אֲתָם דְּבָר (יה, יז). או ירצה על זה הדרך **וישיבו אותם דבר** האמור בסמוך, ובא הכתוב להודיע שחלקו כבוד למשה ליחד לו התשובה כחוק המלוכה, ואחר כך השיבו גם **לכל העדה**:

משה היה מלך

וַיִּהְיֶה כָּלֵב וְגו' אֶל מֹשֶׁה (יה, ט). **פירוש** לפי שאין כח באדם הדיוט להשתיק המון שש מאות אלף, לזה בא במאמרו כי הוא משתיקם **אל משה**, ולא לגזירתו, וידוע כי משה מלך דכתיב (דברים ל"ה) ויהי בישורון מלך, ולא ימיתו שתקו לשמוע אשר יאמר:

יהושע וכלב פיארו ורוממו את הארץ

וַיֹּאמְרוּ וְגו' לְאָמַר (יה, יז). **אומרו** תיבת **לאמר** אחר שאמר **אל כל** [עדת] **בני ישראל**. אולי כי לצד שגם המרגלים גם הם אמרו ארץ זבת חלב וגו' (לעיל י" כז) שהוא שבח הארץ, וכוונתם היתה להרע להצדיק מאמר הדופי, לזה העיד הכתוב כי יהושע וכלב נתכונו לדומם ולפאר הארץ, ותיבת **לאמר** כאן לשון רוממות, על דרך אומרו (דברים טו ז-ח) האמרת והאמירך:

משה ואהרן גופם כמלאכים

וּפְגַרְיָכֶם אֲתָם וְגו' (יה, לט). **כי** ודאי שלא יאמר פגר על משה ואהרן שגופן זך כמלאכים, גם לא יאמר לשון נפילה על שני מאורי עולם:

עצמותם של דור המרגלים לא ניתנו ליכנס לארץ

וּפְגַרְיָכֶם אֲתָם וְגו' (יה, לט). **צריך** לדעת למה הוצרך לומר כן אחר שכבר אמר (פס' כט) **במדבר הזה יפלו פגריכם**, ואפשר שנתכוון לומר שלא יכניסו בניהם עצמותם לארץ, כמו שהעלו עצמות יוסף ועצמות השבטים לארץ, אלא יפלו במדבר:

דבר נגד דיבור

וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצֵאֵי דְבַת הָאָרֶץ וְגו' (יה, לו). **עוד** ירצה לתת טעם למה מתו **במגפה**, לפי שהם הוציאו דבה על הארץ, מדה כנגד מדה, הם דברו דבר רע, וה' הכם בדבר:

ה' חיזק את רוחם במצוות התלויות בארץ

כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם וְגו' (טו, ט). **לצד** שראה ה' מדוה לבם בגזרת טלטולם במדבר ארבעים שנה מופלגים מביאת הארץ, לזה סעד לבם במצוות התלויות בארץ, לכונן רוחם כי יעלו וירשו את אדמתם, והפלת הזמן לא תריע לדבר המוחזק לבא:

ויש לנו לחקור זאת, למה לא שאל משה דבר זה כשאמר לו כן כשעשו העגל, כי גם אם נאמר לו (שמות ל"ז) וְאֶעֱשֶׂה אֲתָךְ לְגוֹי גְּדוֹל. ואפשר כי כאן בא בטענה לפי שאל הדבר מפי עליון שני פעמים, והוא מה שדקדק במאמרו **באשר דברת, לאמר**, פירוש דברת במעשה העגל, ואמרת עתה במעשה המרגלים: ...

עוד נראה טעם שהתפלל כאן, לֵדָּה שֶׁהוֹצֵט בְּגוֹי הַיּוֹאֵל מִמֶּנּוּ, שִׁהְיָה **עצום** במדרגת הקדושה וטהרה, שֶׁלֹּא יִנָּחַץ ה', לִזֶּה הוּא שֶׁהַתְּפִלָּה יִגְדַּל בַּח ה' עַל פֶּרֶט זֶה. וְדַקְדַּק לומר יִגְדַּל נָא, פִּירוּשׁ שֶׁמִּצִּינוּ (ע"י ברכות ל"ג) שְׁבַחֲתָה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב אֵינֶה בִּיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעַתָּה יִגְדַּל נָא בַּח ה' אִפִּילוֹ בְּבַחֲנִית דְּבָר זֶה, לְהַמְלִיא נֶפֶשׁ נוֹטֶה לְמַעֲשֶׂה הַטּוֹב:

פניני וחידושי אור החיים הק'

הטעם שלא הגין על המרגלים זכות 'שלוחי מצוה'

וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ (יג, כו). נמצאנו אומרים שלסברת רב יוסף (סוטה כא.) מצוה בשעת מעשה מצלת מיצר הרע, וגם לסברת רבא לתירוץ שני אם העון יסובב פורעניות בעולם הזה תגין עליו המצוה ממנו. ולזה בא הכתוב כאן לתרץ הקושיא הנרגשת, למה לא הגינה עליהם המצוה שהלכו בשליחות מצוה, דכתיב (לעיל פס' ג') 'וישלח אותם משה על פי ה'', להצילם מהפורעניות אשר סובב להם. ואמר וילכו ויבואו, פירוש להקיש הליכתם לביאתם, מה ביאתם בעצה רעה אף כשהלכו בעצה רעה, אם כן אין כאן מצוה כל עיקר ואדרבא שלוחי עבירה הם:

מצות ציצית מזכיר המצוות בשבת

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאֹמְרֵי: (טו, לו). טעם שינוי פרשה זו שאמר **וַיֹּאמֶר**, מה שאין כן בכל התורה שבכולן הוא אומר **וַיִּדְבֹר**, יתבאר על פי מאמרים ז"ל (תלד"ר פכ"ד) שאמרו כשראה משה מעשה המקושש אמר לפני ה', בימי החול לובשין ישראל תפילין וזוכרין המצות, ביום השבת במה יזכרו, והשיב הקדוש ברוך הוא הריני נותן להם מצות ציצית שבה יזכרו וכו', עד כאן. לזה אמר **וַיֹּאמֶר**, פירוש אמירה המסעדת את הלב במבוקשו:

התכלת יש לה קשר דוקא לדג העולה מהים / ס"ט דפרי רמ"א פסכ"ה

פְּתִיל תְּכֵלֶת: (טו, לח). וראיתי להעיר למה לא הכשיר ה' צבע התכלת אלא מדג עולה מהים (עיי' מגילה א.) ולא משאר דברים שיש להם צבע זה עצמו. ואולי שהוא מטעם עצמו, שזה הוא סודו, כאומרים ז"ל (מנחות מג.) ים דומה לרקיע והבן. גם להעיר שהרחמים ימשכו מהתורה הנרמזת בים (תלד"ר פ"ג). גם לרמוז כי הרחמים נמשכים מבחינה הנרמזת בדג, בסוד עינא פקחא, כידוע לרואים באור החיים:

ארץ, שכל אחד יעשה מין סימן אחד לעבדיו ויכיר הסימן של כל אחד, וכמו כן גזר ה' שלא נעשה סימן עבדותנו לה' אלא בטלית צת ארבע כנפות, לרמוז כי מלכנו הוא הצורא ארבע קצות העולם ושלטו עליה, ולזה צהיות הטלית צת שלש וצת חמש אצדה הכונה, ואין לעשות צה ליצית:

יצירה שיהיו החוטין לבן, לרשום סימניו יתברך, כי מדותיו הם מדת הרחמים והטוב הרמוז צמין הלבן. גם התכלת, לרמוז על שלטונו בשמים, כי התכלת דומה לרקיע (מנחות מג.) גם במספר החוטין ארבעה שהם שמונה, ירמוז לשמו יתברך שהוא שם צן ארבע, ויחודו צהיכלו הוא צן שמונה, צסוד השילוב של הוי"ה ואדנות:

גם רשם צדת האל לעשות קשר התכלת עם הלבן (שם לו.), להעיר צמושכל נעלם, כי הלבן הוא סוד החסד והתכלת הוא סוד הרחמים, והוא סוד צחינת שמים ואש ומים, ומדה זו מתיחסת ליעקב אבינו שהוא סוד התפארת, ואמרו מְצִינִי נסתרי התורה כי מדת התפארת תחאב למדת החסד שהיא מתיחסת לאצרה, ולזה יקיף התכלת להלבן כאשר יקיף רוח לנשמה כידוע ליודעי חן:

וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: (טו, לו-מא)

והיה לכם לציצית. אין ידוע מכוון מאמר זה שיהיה לציצית, ולדברי התוספות שכתבו צמסכת מנחות דף מ"ג (ע"ג) צדברי רבי מאיר שאמר שם וזה לשונו 'גדול עונשו של לבן מעונשו של תכלת, משל למלך שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הציא לי חותם של טיט, ולאחד אמר הציא לי חותם של זהב, ופגעו שניהם ולא הציאו, איזה מהם עונשו מרובה וכו' והוי אומר זה שאמר לו הציא לי חותם של טיט ולא הציא, כתבו התוספות (ר"ה חותם) 'מה שמלמה חותם של טיט לציצית, שכן עושים לעבדים, והלכית מעיד על ישראל שהם עבדי ה', כדליתא צמסכת צבת (דף ק"ג) ככלל לעבדא תנן ע"כ. יראה צמאמר והיה לכם לציצית, ללך שהם עבדים לה' והעבד עושה ככלל, יהיה לכם סימן זה לככלל לעבדא:

ואמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', פירוש כשיצטוו צסימן עבדותם, יתנו לב שחינם צני חורין לעשות כחפצם, צמאלכלם צמלצווסם צדיצווסם וכלל מעשיהם, כעבד שאימת רבו עליה, ולעמוד צשעה שהלדון מלוה לעמוד, ולעשות כל מללכות אשר לוה ה' לעשות. ואמר ולא תתורו וגו' פירוש ללך שהנגלה הוא דבר שהעין חפלה וחושקת צו, ומלות המלך היא ציווי עשות הפך הרצון הטבעי, ושנוא הערב המורגש, ומן הנמנע שיעמוד צדבר לללך צהערת סימן עבדותו, הוא יכופהו להפך אשר עינו ולבו שם יחפץ:

ואמר למען תזכרו ועשיתם, יתבאר על דרך אומרים ז"ל (מנחות מד.) מעשה צלדס אחד וכו' כיון שכלה וכו' טפחו לו ליציותו על פניו וכו'. והוא אומרו למען תזכרו, פירוש שהלכית הוא יזכיר אתכם וימנע אתכם מִחֲטָא, מכל מין חטא. ולזה דקדק לומר ועשיתם, על דרך אומרים ז"ל (קידושין לו.) יצב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שצר כעושה מלוה, והעמידוה 'צבאה לידו עבירה ופירש ממנה'. ואמר והייתם קדושים, על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר כד א) 'אין נקרא קדוש אלא הפורש מן העריות':

ואמרו אני ה' אלהיכם וגו', פירוש חיוב העבדות שאני מחייב אתכם לעשות עליו סימן, ללך שהוצאתי אתכם וגו'. וכפל לומר פעם שנית אני ה' אלהיכם הוא חיוב מושכל, ועיין מה שפירשתי צפסוק (ויקרא כה נה) כי לי צני ישראל עבדים עבדי הם וגו':

הטעם שחיוב ציצית הוא רק בבגד של ד' כנפות, ופתילי לבן ותכלת

ומעשה צאנו להשכיל על דבר אמת, אשר לוה ה' צמלוה זו שאין לעשות ליצית אלא צכסות צת ארבע כנפות, ולא צת שלש וצת חמש. כי ללך שהלכית הוא סימן העבדות, ילו ה' שיהיה הסימן גם כן יגיד מי לנו אדון, כי ימלא גם כן דבר זה צמלכי